

Rektor vid Vilboksskolan
Box 304
293 24 Olofström

2009-12-16
1 (11)
Dnr: 40-2009:1745

Olofströms kommun
Box 302
293 24 Olofström

Kvalitetsgranskning av arbetet vid trakasserier och kränkande behandling vid Vilboksskolan i Olofströms kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling under höstterminen 2009. Granskningen av Vilboksskolan i Olofströms kommun ingår i detta projekt.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (www.skolinspektionen.se/kvalitetsgranskning/).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges ökade förutsättningar för att genomföra förbättringar.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt mot huvudmän och/eller skolor. Dessa granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

De styrdokument som gäller för svenskt utbildningsväsen stadgar nolltolerans mot att barn, elever och studerande utsätts för kränkningar, diskriminering eller trakasserier.

Trots kravet på nolltolerans visar olika undersökningar, samt erfarenheter från den regelbundna tillsynen och från enskilda anmälningsärenden, att det inte är ovanligt att barn och elever blir kränkta och/eller trakasserade i svensk skola.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling. Syftet med granskningen är att bidra till att förhindra förekomsten av trakasserier och kränkande behandling vid de granskade skolorna. Totalt har 50 skolor granskats i landet.

Kravet på skolorna att bedriva ett effektivt förebyggande, förhindrande och åtgärdande arbete understryks och konkretiseras i granskningen. Skolinspektionen avser därmed

bidra till att öka de granskade skolornas kunskap om vilket arbete som krävs för att förebygga och förhindra att kränkningar och trakasserier uppstår.

Granskningens resultat ska spridas till skolor och huvudmän som inte ingår i projektet. Resultaten kan därmed utgöra ett underlag för ett förbättringsarbete i hela landet.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en övergripande rapport, dels i rapporter med bedömningar för varje granskad skola. Där tar Skolinspektionen ställning till om skolan uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet arbetet bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit ansvarar skolan/huvudmannen för att åtgärder vidtas.

Vilboksskolan har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslut består av dokument från skolan samt av information som samlats in vid besök på skolan den 3-4 november 2009. I skolan genomfördes samtal med ett urval av personal och elever samt med skolläda och elevhälsoteam. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för skolan har beretts möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Ansvariga för kvalitetsgranskningen på Vilboksskolan har utredarna Angerd Eilard och Litza Aschan varit.

Fråge-/granskningsområden

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever upphörde att gälla den 1 januari 2009. Idag finns bestämmelserna istället i två lagar, dels i 14 a kap. skollagen, dels i diskrimineringslagen.

14 a kap. skollagen innehåller bestämmelser som har till ändamål att motverka kränkande behandling av barn och elever. Med kränkande behandling avses ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker ett barns eller en elevs värdighet. Det är Skolinspektionen som har tillsynen över att 14 a kap. skollagen följs.

Diskrimineringslagen innehåller bl.a. bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering av barn och elever. Med diskriminering avses direkt och indirekt diskriminering, instruktioner att diskriminera samt trakasserier och sexuella trakasserier. Med trakasserier avses ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Med sexuella trakasserier avses ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Diskrimineringsombudsmannen ska utöva tillsynen över att diskrimineringslagen följs.

14 a kap. skollagen och diskrimineringslagen innehåller bestämmelser som ålägger huvudmannen att vidta aktiva åtgärder bl.a. i form av åtgärder för att förebygga och förhindra kränkande behandling respektive trakasserier samt skyldighet att utreda och

vidta åtgärder vid kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling respektive trakasserier.

Skolinspektionen har med utgångspunkt i 14 a kap. skollagen utifrån forskning, utvärdering och beprövad erfarenhet granskat det arbete som bedrivs i skolorna inom tre frågeområden.

1. Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

- *Fungerar skolans rutiner för att upptäcka kränkningar och trakasserier?*

Inom detta frågeområde har skolans arbete med att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling och trakasserier granskats. En viktig komponent i detta arbete är att utifrån en kartläggning av skolans behov upprätta plan mot kränkande behandling och likabehandlingsplan. Granskningen har också undersökt om skolan arbetar för att vara en social gemenskap där varje elev kan vara accepterad som den person han eller hon är. Vidare har det undersökts om skolan säkerställer att olika typer av trakasserier och kränkningar uppmärksammas och kommer till personalens kännedom.

2. Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Inom frågeområdet har granskats om personal tillsammans med elever återkommande reflekterar över sitt egna förhållningssätt, värderingar och normer samt den betydelse dessa kan ha för att kränkningar och trakasserier kan uppstå. Vidare har det undersökts om personalen reagerar lika allvarligt på alla former av trakasserier och kränkningar samt om personalen reflekterar kritiskt över de metoder de använder.

3. Fungerar skolans rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

- *Använder skolan program utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet i sitt arbete mot trakasserier och kränkningar?*

Inom frågeområdet har det undersökts om skolan har rutiner för att tillse att kränkningar och trakasserier omedelbart upphör då de kommer till personalens kännedom. Vidare har det granskats vilka rutiner skolan har i fall då personal utsätter elever för trakasserier eller kränkande behandling. Om skolan använder sig av program/ programkomponenter utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet har undersökts. Skolinspektionen har också undersökt om skolan analyserar orsaker till olika fall av kränkningar och trakasserier och anpassar sitt arbete efter denna analys.

Beskrivning av besökt skola

Vilboksskolan är en F-6-skola i Olofströms kommun i västra Blekinge med cirka tvåhundra elever. Upptagningsområdet består av centralorten med omgivande landsbygd. Vid Skolinspektionens besök fanns två klasser i årskurs fem och för övrigt en klass per årskurs, någon med drygt trettio elever. En tredjedel av skolans elever har annat mo-

dersmål än svenska, varav tio räknas som nyanlända och går i så kallad förberedelseklass. Mitt i samhället, alldeles intill Vilboksskolan, ligger Volvos fabrik, kommunens största arbetsplats, som på sin tid lockade arbetskraftsinvandrare. Invandringen har också därefter satt sin prägel på samhället. Skolan har genom åren som mest haft upp emot 80 procent elever med invandrarbakgrund. Sammantaget finns 15 olika språk representerade på skolan.

Den nuvarande rektorn har varit rektor på skolan sedan 1992, men avgår vid årsskiftet 2009/10. En stor del av personalen har också arbetat på skolan mycket länge, några mer än trettio år. Det senaste året har dock inneburit genomgripande personalomsättningar på grund av nedskärningar och ett sviktande elevantal i kommunen.

Skolinspektionens iakttagelser

Årlig plan mot kränkande behandling

Enligt skollagen¹ ska huvudmannen se till att en årlig plan mot kränkande behandling upprättas. På motsvarande sätt stadgar diskrimineringslagen² att en likabehandlingsplan ska upprättas varje år. Det finns inget som hindrar att verksamheten respektive skolan för samman den årliga planen mot kränkande behandling med likabehandlingsplanen till ett dokument. Den årliga planen mot kränkande behandling ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som man avser att påbörja eller genomföra under det kommande året. Enligt Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling³ bör planen bland annat innehålla de slutsatser som kan dras av kartläggningarna om situationen i verksamheten, konkreta mål för och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt en ansvarsfördelning för detta. Vidare anges att planen bör innehålla tydliga rutiner för akuta och uppföljande åtgärder avseende inträffade kränkningar och hur dessa ska dokumenteras. Enligt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling⁴ ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller.

Vid Skolverkets senaste inspektion av Vilboksskolan höstterminen 2006 kritiserades skolans likabehandlingsplan för att den inte innehöll några rutiner för om vuxen kränker elev och inte heller någon beskrivning av skolans arbete mot diskriminering. Vidare

¹ 14 a kap. 8 § skollagen (1985: 1100)

² 3 kap. 16 § diskrimineringslagen (2008: 567)

³ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLF5 2009:38)

⁴ 2 § förordning (2006: 1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling.

betonades att likabehandlingsplanen ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av eleverna. Skolinspektionen kan nu, nästan tre år senare, konstatera att skolans likabehandlingsplan, daterad såsom "5:e upplagan oktober 2009", i mångt och mycket ännu förefaller vara densamma som då. Det framgår visserligen i intervjun med rektorn att vissa revideringar av planen har gjorts, senast i september 2009 strax innan Skolinspektionens besök. Vart annat år förankras planen i den så kallade Samrådsgruppen, bestående av politiker, skolledning, lärare och föräldrar, men den har inte på ett par år förrän nu diskuterats på skolan. Några lärare har sedan tagit upp den i klasserna och även på läsårets första föräldramöte, men många elever sade sig inte alls känna till planen och hade inte heller medverkat vid framtagandet. Att man inte har gjort några mer omfattande förändringar förklarade rektorn med att kommunen under läsåret 2009/10 ska utarbeta en för alla skolor gemensam mall. Skolinspektionen finner det dock mycket anmärkningsvärt att ingen av de år 2007 kritiserade punkterna tycks ha åtgärdats. Skolinspektionen vill också påpeka att en årlig plan mot kränkande behandling ska upprättas varje år och inte bara "uppdateras".

I Skolverkets allmänna råd⁵ framgår att det främjande och förebyggande arbetet bör integreras med arbetet med ordningsregler och det systematiska arbetsmiljöarbetet och präglas av ett helhetstänkande, vilket delvis förefaller vara fallet på Vilboksskolan. Skolans likabehandlingsplan är integrerad i skolan arbetsplan, vilket sannolikt bidrar till att skapa en enhetlig struktur i skolans arbete och gör planen i sig mer begriplig och tillgänglig för alla. Planen benämns "likabehandlingsplan", men innehåller också en "handlingsplan mot kränkande behandling". Vad som är vad framgår med tanke på tidigare kritik emellertid inte tillräckligt tydligt. Den kartläggning av situationen på skolan som görs har inte sammanställts och dokumentrats i likabehandlingsplanen. Det saknas alltså i planen aktuell kartläggning och nulägesanalys av riskområden på skolan samt uppföljningsbara mål i relation därtill. I ett sådant arbete skulle man exempelvis kunna anknyta till de sociala mål som eleverna har varit med och utarbetat. Rutinerna för om och då fall av trakasserier och/eller kränkningar inträffar är däremot tydliga, bortsett från att det saknas specifika rutiner för om vuxna kränker elever. En fördel är att man i dokumentet som sådant (arbetsplanen) i anknytning till likabehandlingsplanen tar upp barns rättigheter och skyldigheter utifrån Barnkonventionen. Man kopplar också generellt på Vilboksskolan värdegrundsarbetet och arbetet med planen till ordningsregler och annan (brottsförebyggande) lagstiftning.

Skolinspektionen konstaterar att Vilboksskolans likabehandlingsplan inte uppfyller de krav som ställs i skollagen på en årlig plan mot kränkande behandling. Därutöver måste eleverna medverka i framtagandet av planen.

⁵ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

Förebyggande och förhindrande arbete

Skolans värdegrund beskrivs i skollagen⁶ och läroplanen.⁷ Verksamheten ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet samt vilja och lust att lära. Enligt skollagen⁸ ska huvudmannen se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Vidare ska huvudmannen se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling. Enligt läroplanen⁹ ska alla som arbetar i skolan medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen.

Klimatet på Vilboksskolan beskrivs av rektorn för tillfället som mycket gott, vilket bekräftas vid intervjuerna med övriga personalgrupper. På skolan har man lång erfarenhet av värdegrundsarbete. På grund av det heterogena elevunderlaget påbörjades redan innan den nuvarande rektorns tid ett värdegrundsarbete som idag förefaller vara införlivat i skolans struktur såväl som i ryggmargen på individnivå. Eftersom både rektorn och många av lärarna har arbetat på skolan under mycket lång tid tycks värdegrundsarbetet per automatik ha reproduceras i skolans kultur. På skolan, berättar rektorn, "möts Volvodirektörernas barn och flyktingbarn", vilket har krävt att skolan ständigt har anpassat sitt förhållningssätt till elevgruppens behov. Det är, såsom rektorn uttryckte det, tydlighet som har efterfrågats och man har därför utvecklat ett med rektorns ord "osvenskt" förhållningssätt i form av en tydligare disciplin än vad som är brukligt i det svenska samhället i dag:

På vår skola är det vuxna som bestämmer, men vi är inte auktoritära, utan auktoriteter.

Inte bara eleverna utan även nyanställda lärare, som säger sig ha fått en gedigen introduktion i skolans arbetssätt, märker av en tydlig struktur. I detta avseende kan man tala om ett traditionellt arbetssätt. Lärarna berättar om explicita regler och ett gemensamt vuxenansvar som får barnen att känna sig trygga. Man menar att barnen vågar kontakta de vuxna på skolan och om det händer något tar den person i personalen som finns till hands direkt tag i saken. "Det är allas barn."

Det ges samtidigt exempel på elevdelaktighet. Eleverna har till exempel varit med och utarbetat skolans sociala mål, i alla klasserna har de varit med och utarbetat ordningsregler och man arbetar också mer eller mindre regelbundet med kompisamtal respektive "kill- och tjejssnack". I vissa klasser är det sistnämnda ett återkommande inslag varje vecka. Man anordnar vidare temadagar och har under de tidiga skolåren en klass- och årskursgränsöverskridande fadderverksamhet.

⁶ 1 kap. § 2 skollagen (1985: 1100)

⁷ Förordning (SKOLFS 1994:1) om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

⁸ 14 a kap. 6 § skollagen (jämfört med 3 kap. 14 § diskrimineringslagen)

⁹ Avsnitt 2.1 förordning (SKOLFS 1994:1) om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

Varje måndag har kollegiet en informell rastkonferens, där man går igenom, diskuterar och följer upp vad som händer på skolan. I lärargruppen berättas att man genom åren bland annat har fått utbildning i konflikthantering, Lions Quest¹⁰ och Friends¹¹. Skolan fick år 2006 en utmärkelse från stiftelsen Friends som årets "Friends-skola" och man har därefter genomfört ett uppföljningspaket, i form av föreläsningar för elever och föräldrar samt utbildning för kamratstödjare och personal. Kamratstödjarna beskrevs av rektorn som skolans "ögon och öron", bland annat med ansvar för att på raster och lektionstid ta hand om ensamma elever. Kamratstödjarverksamheten förefaller emellertid vid skolinspektionens besök inte vara särskilt strukturerad eller enhetlig. Dels har man i klasserna olika förfaringssätt vid urval av kamratstödjarna, dels förefaller uppföljningen och stödet från klasslärarna också att variera. Urvalsförfarandet, förklarar rektorn, varierar på grund av den unika elevsammansättningen i varje enskild klass och grundar sig i diskussioner i lärarkollegiet.

Den särskilda position kamratstödjarna får som länk mellan kamratkulturen och vuxenvärlden är som framgår i en rapport från Skolverket¹² inte lätt eller självklar och de är därför i stort behov av regelbundet vuxenstöd. På Vilboksskolan verkade uppdraget inte vara något som särskilt eftertraktades av eleverna eller gav status i kamratgruppen, den tidigare utmärkelsen till trots. Tvärtom fick Skolinspektionen ett intryck av att uppgiften ibland upplevdes som närmast påtvingad. Även om någon kamratstödjare uppgav sig ha blivit kamratstödjare för att han eller hon ville hjälpa till eller göra en god gärning, hördes även kommentarer bland eleverna om att man vill vara kamratstödjare för att slippa lektioner eller alternativt inte vara det för att man blir retad. I någon klass föreföll det vara så att flera föreslagna kamratstödjare hade tackat nej till uppdraget, varför någon elev som varken var specifikt intresserad eller kanske ens lämpad hade fått uppdraget.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver tydliggöra elevernas roll som kamratstödjare och förbättra det vuxenstöd som dessa behöver.

Arbetet för att upptäcka och åtgärda trakasserier och kränkande behandling

Enligt skollagen¹³ är huvudmannen skyldig att utreda omständigheter och i förekommande fall vidta åtgärder om ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten. För att kunna åtgärda trakasserier

¹⁰ Lions Quest är ett amerikanskt, ursprungligen drogförebyggande, program med rötter i Lions Club-rörelsen, vars syfte delvis är att realisera läroplanens fostransuppdrag i form av snälla och belevade barn (Frånberg m.fl., 2009).

¹¹ Stiftelsen Friends står bakom kamrat- eller kompisstödjarconceptet, vilket i korthet är tänkt att förebygga mobbning osv. genom att så kallade kamratstödjare fungerar som förebilder för hur man kan vara en bra kompis. Kamratstödjarnas uppgift är att uppmärksamma och ta kontakt med utstötta elever samt vara en länk mellan barn- och vuxenvärlden på skolan.

¹² På tal om mobbning - och det som görs (2009) Kunskapsöversikt, Skolverket, s.116

¹³ 14 a kap. 10 § skollagen (1985:1100) (jämför 2 kap. 7 § diskrimineringslagen (2008:567))

och kränkningar då de uppstår måste skolan ha rutiner för att försäkra sig om att sådant upptäcks. Enligt Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling¹⁴ bör personalen ha god uppsikt över alla utrymmen och platser. Det bör även finnas rutiner för hur akuta situationer ska hanteras och lösas när barn eller elever har utsatts för trakasserier eller kränkande behandling.

På Vilboksskolan saknas det såsom redan har framgått i likabehandlingsplanen kartläggning och analys av specifika riskområden och uppkomna incidenter på skolan. Kartläggningar i form av elevenkäter och samtal med kamratstödjarna har emellertid genomförts. Man har vidare ett rastvaktssystem för de gemensamma rasterna. Någon lärare berättade hur man "skannar av" gruppen efter rasterna och frågar hur rasten har varit, för att komma åt sådant som inte sägs rakt ut. Inspektörernas intryck är dock att mycket av det som inträffar på rasterna sker bortanför rastvakternas, lärarnas och rektorns kännedom. Rektorn sade sig exempelvis under alla år på skolan endast ha stött på en enda elev med rasistiska tendenser, men eleverna kunde uppvisa exempel på inristade hakkors i en korridor. Det bekräftas också i elevintervjuerna:

De är aldrig där när det händer något, de är alltid i personalrummet/.../

De vuxna förstår inte riktigt. De säger att om man är snäll mot andra så blir de snälla mot dig, men så funkar det inte.

Språkbruket på skolan, i synnerhet bland pojkarna, beskrevs i samtliga elevintervjuer, inte minst av flickorna, såsom mycket grovt. Elevhälsovårdsteamet ansåg emellertid inte att det var värre här än någon annanstans. Man menade från båda hållen att språket hade varit ännu sämre för några år sedan, och att man då hade haft en gemensam manifestation där man i en öppen brasa på skolgården symboliskt hade bränt upp fula ord. Detta hade uppenbarligen hjälpt, men det var enligt elevvården kanske dags för en ny ordbränningsmanifestation. En lärare lyfte fram att eleverna i hennes klass är helt fokuserade på vad pojkarna gör, och försökte därmed antyda att det kanske generellt är så, fast även flickorna ibland kan säga väldigt fula saker. Under en period hade tjejerna i en klass, såsom det uttrycktes, upplevt att killarna "tafsade". Man hade då haft tjejsnack och skickat hälsningar med uppmaningar till pojkarna att sluta. Problemet hade så småningom avtagit. Detta var inte heller något som elevhälsovårdsteamet såg som särskilt anmärkningsvärt, utan menade tillhör åldern.

Under samtalen med eleverna lyftes att det ibland dyker upp elever från andra skolor som uppträder hotfullt. Det framgick vidare att popularitet i kamratgruppen föreföll vara kopplat till utseende, och bland pojkarna till att "man kan skejta [dvs. åka skateboard] och spela fotboll", men att "man blir kallad pluggis och nörd om man är duktig på matte". Detta går hand i hand med forskning om rådande ideal i pojkars kamratkulturer i form av en "antiskolkultur", som tycks bidra till att pojkar halkar efter kun-

¹⁴ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

skapsmässigt i relation till flickor.¹⁵ Tendensen till en sådan "antiskolkultur" bland pojkarna på skolan hade enligt rektorn uppmärksammats för flera år sedan och man har därefter arbetat aktivt för att förändra situationen, som också enligt rektorn har förbättrats.

Alla incidenter som kommer till skolpersonalens kännedom utreds enligt rektorn enligt de rutiner som anges i skolans arbetsplan/likabehandlingsplan, men alla incidenter dokumenteras inte. Enligt rektorn skulle det bli för mycket arbete att göra det. Däremot har lärarna uppmanats att föra egna anteckningar över återkommande elevärenden. Kränkningar som har upphört följs upp med båda parter på nästkommande utvecklingssamtal. Vid den senaste inspektionen liksom i skolans nuvarande arbetsplan/likabehandlingsplan framgår det att skolan anmäler allvarligare incidenter till socialtjänsten samt även i vissa fall till polisen.

Skolinspektionen bedömer att man på Vilboksskolan behöver utveckla kartläggningen av skolmiljön och bli bättre på att dokumentera och utvärdera arbetet med uppkomna incidenter och fall av trakasserier och kränkande behandling.

Normkritiskt förhållningssätt

I Skolverkets rapport *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?*¹⁶ framkommer det att en viktig uppgift för skolans personal inte bara är att förmedla och hos barn och elever förankra läroplanens grundläggande värden, utan också att reflektera kritiskt kring de metoder som används och inte minst kring sina egna normer och värderingar, liksom kring sin roll som normskapare. Tillsammans med barn och elever bör man utveckla ett så kallat normkritiskt perspektiv och reflektera kring vilka värden och normer som förekommer i den egna verksamheten, liksom vilka normer som är möjliga att förändra. Ett normkritiskt perspektiv innebär att man problematiserar de självklara och rådande normerna i stället för det eller den som råkar avvika från dessa. Det kan vidare anknytas till det som anges i Skolverkets allmänna råd¹⁷ om att skolan alltid bör överväga om åtgärder också ska vidtas i syfte att förändra strukturer och förhållanden på grupp- och verksamhetsnivå.

Värdegrundsarbetet på Vilboksskolan har som framgått en lång tradition, men förefaller enligt Skolinspektionens iakttagelser framför allt vara av ett socialt fostrande slag, som främst handlar om att förmedla och förankra läroplanens och det svenska samhällets värderingar hos eleverna, och i mindre grad om ett så kallat normkritiskt förhållningssätt. Ett normkritiskt förhållningssätt innebär att man inte fokuserar avvikelser, utan i stället problematiserar rådande normer. Ett sådant förhållningssätt finns med all

¹⁵ Se t.ex. Phoenix, Ann (2003), Neoliberalism and masculinity. Racialization and the Contradictions of Schooling for 11- to 14-Year-Olds. *Youth & Society* 2, s. 227-246.

¹⁶ Skolverket (2009) *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*. Skolverkets rapport 326, s. 99

¹⁷ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

säkerhet på en individuell nivå hos vissa individer på skolan, men förefaller inte att vara medvetandegjort eller genomsyra kulturen i tillräcklig utsträckning. Det skapas ständigt nya normer i relation till nya sociala kategorier eller fenomen och ett normkritiskt förhållningssätt innebär att man kontinuerligt reflekterar kring och problematiserar rådande normer. I Vilboksskolans fall kan detta exemplifieras av kamratstödjarsystemet. Här kan man inte vila i det faktum att man för några år sedan fått en utmärkelse, utan skolans personal bör hela tiden reflektera över hur kamratstödjarsystemet kan utvecklas och förbättras, hur kamratstödjarna väljs ut, vilket ansvar de ges och hur de uppfattas av kamraterna. Risken är annars att processen avstannar och att kamratstödjarkonceptet inte blir ett levande inslag i det mobbingförebyggande arbetet.

Skolinspektionen bedömer att Vilboksskolan behöver utveckla sitt värdegrundsarbete, så att skolans personal inför sig själv och tillsammans med eleverna analyserar och synliggör sitt arbetssätt, sin elevsyn och roll som normskapare.

Skolinspektionens slutsatser och beslut

Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

Det förebyggande arbetet på Vilboksskolan är i praktiken av en kvalitet som huvudsakligen uppfyller lagstiftningens krav. Det finns dock brister i skolans likabehandlingsplan/årliga plan mot kränkande behandling som behöver åtgärdas i relation till Skolverkets allmänna råd. Planen saknar bland annat en kartläggning och nulägesanalys, som utmynnar i konkreta mål och gör en årlig uppföljning möjlig. Dessutom saknas specifika rutiner för om det inträffar fall av vuxenbarn-kränkningar. Därutöver måste både personal och elever framöver bli mer delaktiga och medverka i framtagandet av planen.

Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Vilboksskolan har lång erfarenhet av värdegrundsarbete, men detta är främst av ett socialt fostrande slag och består i mindre grad av ett normkritiskt förhållningssätt, där skolan inför sig själv och tillsammans med eleverna analyserar och synliggör sitt arbetssätt, sin elevsyn och roll som normskapare.

Fungerar skolans rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

Skolans rutiner för att komma till rätta med trakasserier och kränkande behandling fungerar, men skolan måste bli bättre på att kartlägga miljön samt att dokumentera och utvärdera uppkomna incidenter och fall av trakasserier och kränkande behandling.

Skolinspektionen har i sin kvalitetsgranskning identifierat ett antal områden som huvudmannen och rektor vid skolan måste åtgärda eller behöver förbättra för att förhindra att kränkningar och trakasserier uppstår. Nedanstående punkter visar vilka områden som måste åtgärdas respektive områden där förbättringsåtgärder behövs.

Områden som måste åtgärdas

- Skolinspektionen konstaterar att skolans likabehandlingsplan inte uppfyller de krav som ställs på en årlig plan mot kränkande behandling, vilket påtalades vid Skolverkets inspektion redan år 2006/07. Det gäller bland annat rutiner för kränkningar där vuxna är inblandade, vilket bör skrivas in i planen.
- Skolinspektionen konstaterar att skolans likabehandlingsplan/årliga plan mot kränkande behandling inte är förankrad hos eleverna och att eleverna inte medverkat i framtagandet av planen.

Områden som behöver förbättras

- Skolinspektionen bedömer att skolan behöver tydliggöra elevernas roll som kamratstödare och förbättra det vuxenstöd som dessa behöver.
- Skolinspektionen bedömer att man på skolan behöver bli bättre på att kartlägga skolmiljön samt dokumentera och utvärdera arbetet med uppkomna incidenter och fall av trakasserier och kränkande behandling.
- Skolinspektionens bedömer att skolan behöver utveckla ett normkritiskt förhållningssätt, där skolans personal inför sig själv och tillsammans med eleverna reflekterar över sitt arbetssätt, sin elevsyn och roll som normskapare.

Uppföljning m.m.

Olofström kommun/Vilboksskolan ska senast inom fyra månader från dagen för beslutet, dvs. senast den 16 april 2010 till Skolinspektionen, avdelningen i Lund¹⁸, redovisa vilka åtgärder som vidtagits med anledning av beslutet.

På Skolinspektionens vägnar

Carina Abréu
Avdelningschef

Angerd Eilard
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också enhetschef Lotta Kårlind och Hans Larson samt utredare Litza Aschan deltagit.

¹⁸ Skolinspektionen, Gasverksgatan 1, 222 21 Lund